

RUIMTE GEVEN AAN SPORT

1. OPGAVEN & ONTWIKKELINGEN

De bevolking van Nederland groeit, en daarmee ook het aantal sporters en de ruimtevraag voor sport. De druk op de ruimte in Nederland leidt nu al tot problemen voor sportend Nederland: lange wachtlijsten, drukte in de natuurgebieden, sportfaciliteiten die steeds verder naar de randen van de stad worden verplaatst en gebrek aan nieuwe, betaalbare locaties. Er is dringend actie nodig om ervoor te zorgen dat die druk niet ten koste gaat van sporten in Nederland. Want sport is essentieel voor de fysieke en mentale gezondheid. Investeren in een gezonde, actieve samenleving betaalt zich terug door lagere zorgkosten, meer betrokkenheid, sociale relaties en minder eenzaamheid.

We hebben kansen om de ruimte die we hebben efficiënter in te zetten en om onderbenutting van sportaccommodaties tegen te gaan. De sportbonden, NOC*NSF, het Platform Ondernemende Sportaanbieders, de verenigingen en ondernemende sportaanbieders kunnen daar, samen met lokale overheden, stappen in zetten. Maar dat is niet voldoende. De ruimte die we in Nederland beschikbaar hebben is simpelweg te beperkt. Er is meer aandacht en regie vanuit de overheid nodig om te sturen op de ruimtevraag en ervoor te zorgen dat er voldoende ruimte beschikbaar is om te sporten en bewegen.

In indexcijfers: 2022 = 100.
Bron: Vrijtijdsomroep 2012-2022, Primos, CBS/PBL.
Bewerking: Muller Instituut/Urhahn

Figuur 1: Ontwikkeling in sportmomenten per week tussen 2022 en 2040 in procenten.
* Het betreft COROP-gebieden Groot Amsterdam en Delfzijl en omgeving

OPGAVEN

1 Groeiende vraag naar sport- en beweegruiimte

De komende jaren zal de vraag naar sport- en beweegruiimte sterk toenemen. De verwachting is dat door een groeiende populariteit van sporten in de openbare ruimte de druk tot 2040 met bijna 17% toeneemt. De druk op de sporthallen en sportvelden neemt naar verwachting gemiddeld met 12% toe en de sportscholen/fitnesscentra blijven doorgroeien en meer sporters trekken.

Er zijn meerdere oorzaken: De bevolking van Nederland blijft groeien. Bij een gelijkblijvend percentage sporters groeit daarmee ook de

sportende bevolking. Daarnaast laat de trend zien dat het aantal sportmomenten toeneemt (zie figuur 1). Als we tevens willen voldoen aan de ambitie van het Rijk zou dat een nog grotere toename van het aantal sportmomenten betekenen: in 2040 moet 75% van de bevolking aan de beweegrichtlijn voldoen.

Meer bewegen en sporten zorgt voor een betere gezondheid en lagere belasting van de zorg. De sportinfrastructuur en openbare ruimte moeten de extra druk als gevolg van de ambitie van het Rijk op kunnen vangen. Met name in de stedelijke gebieden zal de hoge druk verder toenemen.

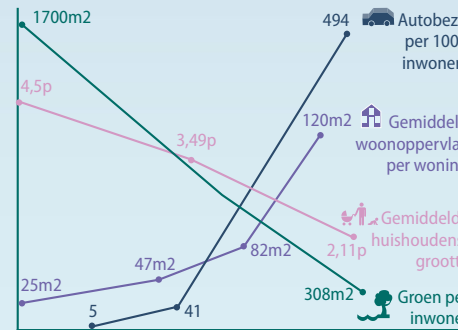
2 Slag om de ruimte

De aanhoudende bevolkingsgroei heeft geleid tot een groeiende ruimtevraag voor wonen, recreëren, werken en mobiliteit. Daarnaast is het ruimtegebruik per persoon de laatste decennia flink toegenomen. We wonen met minder personen in een ruimer huis en we hebben veel vaker een auto voor de deur staan dan vroeger. Deze grotere ruimtevraag gaat vaak ten koste van ruimte voor groen, sporten en bewegen. Zo is de beschikbare groene ruimte per inwoner sinds 1900 met 80% gedaald¹. De forse woningbouwopgave waar we de komende decennia voor staan maakt de uitdaging om alles in te passen alleen maar groter.

3 Openbare sportruimte is belangrijk

Voor mensen die minder te besteden hebben, zijn voldoende sportaanbod en sportmogelijkheid in de buurt cruciaal. Sporten in de openbare sportruimte is laagdrempelig, flexibel en nagenoeg kosteloos en voor kinderen is het de manier om zich motorisch en sociaal te ontwikkelen. Behoud en realisatie van ruimte voor sporten, spelen en bewegen in de directe woonomgeving is daarom van belang.

"Als huisarts zie ik dat mensen met beperkte gezondheidsvaardigheden in uitdagende wijken gezonder worden met meer groen en beweegruiimte in hun directe leefomgeving."
(Iris de Vries, voorzitter Vereniging Arts en Leefstijl en huisarts, 2024)

Figuur 2: Toename ruimtegebruik per persoon

4 Behoud van sport

De regionale verschillen in verwachte toename in ruimtevraag zijn groot: in krimpregio's, veelal aan de randen van het land, is soms sprake van een krimpende vraag. In deze regio's staat het behoud van voldoende sportruimte in de buurt onder druk. Door teruglopend gebruik worden sportvoorzieningen kwetsbaar voor herontwikkeling, terwijl zij juist in deze gebieden een belangrijke sociale functie kunnen vervullen en bijdragen aan de leefbaarheid.

Vooraf in het midden en westen van het land zijn regio's waar de bevolkingsgroei hoger is dan gemiddeld. De groeiende behoefte aan sportruimte door de voorspelde bevolkingsgroei en gewenste hogere sportparticipatie is moeilijk in te passen. Zeker in de groeiregio's is dit een uitdaging². Sinds 2016 groeit het aantal sporthallen, -velden en zwembaden niet meer³. De betaalbaarheid van nieuwe sportaccommodaties staat onder druk en het wordt steeds lastiger om vrijwilligers voor verenigingen te vinden. Wachtlijsten bij verenigingen lopen op en niet iedereen is financieel draagkrachtig genoeg om te sporten bij ondernemende sportaanbieders³. Zo dreigt een 'beweegkloof' te ontstaan.

"Maak sport en bewegen net zo essentieel als zorg in Nederland dat zou veel mogelijk maken dat nu onmogelijk lijkt."
(Ronald Wouters, NL Actief, 2024)

ONTWIKKELINGEN

5 Lange wachtlijsten sportverenigingen

Hoewel de ongeorganiseerde en ondernemende sport groeit, zijn verenigingen nog steeds populair, met name in stedelijke gebieden. Vooral in deze gebieden is de druk op accommodaties groot, voor wedstrijden, maar ook voor trainingen. Er is een tekort aan veldruimte en hallen. Doordat het aantal sportvoorzieningen minder hard groeit dan het aantal potentiële sporters loopt de druk verder op. In dunner bevolkte gebieden speelt dit minder en lopen de ledenaantallen soms ook terug.

6 Grotere afstand tot sportaccommodaties

In stedelijke gebieden worden sportcomplexen en sportondernemers steeds vaker naar de randen van de stad gedreven door druk op de woningmarkt en stijgende vastgoedprijzen, waardoor de afstand tot sportvoorzieningen voor veel mensen vrij groot is. In dorpen en zeker in relatief dunbevolkte gebieden is de afstand vaak al groter dan in de stedelijke gebieden. Deze neemt verder toe door samenvoeging of sluiting van voorzieningen, door teruglopend gebruik of hoge kosten als

groot onderhoud nodig is. Hoewel dit soms door samenvoeging van accommodaties een goede, nieuwe accommodatie oplevert, vergroot het de drempel voor sporters en de afhankelijkheid van kinderen van hun ouders.

7 Beperkt gebruik sport- en beweegruiimte

Veel sportaccommodaties worden niet altijd effectief en intensief gebruikt. Ze kennen enkele wekelijkse pieken en zijn op andere tijden onderbezet, niet toegankelijk voor andere doeleinden door bepaalde opgelegde bestemmingen, of ze zijn zelfs gesloten. Het landelijke gebied wordt op sommige plekken goed gebruikt door recreanten en sporters, maar is elders nog te vaak slecht toegankelijk. Hier ligt een kans om routes te verbeteren en gebruik aantrekkelijker te maken.

8 Conflict met de natuur

Sporten in de buitenruimte vindt ook plaats in de natuurgebieden, zowel georganiseerd als ongeorganiseerd. In de gebieden van Staatsbosbeheer zijn de bezoekersaantallen de afgelopen tien jaar naar schatting met 30% toegenomen. Dat conflicteert op sommige plekken met de natuurwaarden. De natuur wordt aangetast of sporters worden beperkt in hun activiteiten om de natuur te ontlasten.

9 Conflict sportief en overig verkeer

Sportief verkeer, recreatief verkeer en utilitair verkeer zorgen voor verschillende bewegingen die niet altijd goed met elkaar verenigbaar zijn. Met name snelheidsverschillen kunnen zorgen voor conflicten, bijvoorbeeld de wandelaar en de fietser die van hetzelfde natuurgebied gebruik maken of tussen fietsers onderling. Dat kan de sportparticipatie negatief beïnvloeden.

10 Toegenomen regeldruk

Vrijwilligers worden overvraagd door grote regeldruk vanuit de overheid. De regels voor de activiteiten in de openbare ruimte worden steeds complexer. Voor vrijwilligers van sportverenigingen en sportondernemers is dit veel en vaak moeilijk bij te benen. Steeds uitgebreidere eisen aan evenementen ontmoedigen de organisatie ervan. Verschillende eisen in verschillende gebieden en gemeenten zorgen voor onduidelijkheid, kosten en regeldruk. Denk bijvoorbeeld aan het ontwikkelen van nieuwe vaarroutes. Het minimaliseren van regels en medewerking vanuit overheden kunnen vrijwilligers ontlasten.

"In de huidige context moeten vrijwilligers meer kunnen dan alleen hun sport organiseren."
(Roy Vink, Nederlandse Basketball Bond, 2024)

11 Sporten in de buitenruimte en in de sportschool

Vooraf volwassenen sporten tegenwoordig minder in teamverband, minder georganiseerd en vooral wanneer het hen uitkomt. Als gevolg daarvan stijgen de populariteit van de sportschool en de buitenruimte als sportplek al jaren. Beide zijn verantwoordelijk voor een zeer groot deel van het aanbod aan sportruimte. Zo is het percentage van de bevolking dat de sportschool bezoekt tussen 2001 en 2023 toegenomen van 14% tot 25%. Hardlopen is gegroeid van 5% naar 10%. Meer aandacht voor ondernemende sportaanbieders en informele sport- en beweegruiimte is broodnodig.

"Natuurbescherming belemmert het roeien. Beplanting ontnemt zicht en zorgt voor kleinere vaarwegen. Dat zorgt voor verminderde veiligheid."
(Mirella Feeke, Koninklijke Nederlandse Roeibond, 2024)

"Steeds meer paden in de natuur sluiten als gevolg van conflict tussen wandelaars en fietsers en de fietser is dan meestal de dupe, dus behouden is daar de opgave."
(Troy Corsen, Nederlandse Toer Fiets Unie, 2024)

RUIMTE GEVEN AAN SPORT

2. WAAR LIGGEN DE OPLOSSINGEN?

In de toekomst is sport voor iedereen nabij en toegankelijk. Vanuit ieder huis kun je gaan sporten of bewegen, zoals wandelen, hardlopen, fietsen en skaten. Op 5 minuten lopen heeft iedereen een park of groen recreatiegebied in de buurt. We ontmoeten elkaar weer meer buiten de deur in het park. Jong en oud sport en beweegt naast elkaar en door elkaar heen. Je ziet mensen hardlopen, roeien op het kanaal, op het pleintje wordt 3x3 basketbal gespeeld, in het park wordt gebootcamp't en een eindje verderop wordt jeu de boules gespeeld. Sommigen zitten op een bank en genieten van de natuur. We voelen ons fitter en zijn minder vaak ziek. We ontspannen sneller na een stressvolle dag.

In steden en dorpen hebben mensen binnen 10 minuten voldoende keuze in sportaccommodaties zodat ze altijd een sport kunnen doen die bij hen past. In wijken met veel bewoners in een kwetsbare positie zijn sportfaciliteiten vlak bij huis te vinden. De sportaccommodaties zijn plekken waar we niet alleen komen om te sporten. Kinderen zijn er voor de BSO, scholen geven er sportlessen, ouderen komen er om te gymmen en in de kantine een kop koffie te drinken, en 's avonds vergadert de buurtvereniging er. Sportparken zijn altijd toegankelijk. Je kunt er heerlijk in de schaduw zitten en ook op eigen houtje komen om te sporten. Sportparken worden ook benut voor energieopwekking, wateropvang en hittebestrijding.

Als we meer tijd hebben zoeken we het buitengebied op. Er zijn mooie fiets- en wandelpaden over boerenland, beken en sloten om te suppen en kanovaren. Het is duidelijk waar in de natuurgebieden je wel en niet mag sporten, zodat ook de natuur tot bloei kan komen.

SLIM RUIMTEGEBRUIK

Er is werk aan de winkel om dit toekomstbeeld werkelijkheid te laten worden. Efficiënt gebruikmaken van de ruimte die er is, is een deel van de oplossing. Daarnaast vraagt het om een stevige positie van sport bij de planologische en stedenbouwkundige inpassing van voorzieningen. Dat betekent de juiste voorzieningen op de juiste plek, voorzieningen delen, functies stapelen en groen met sport combineren.

1 Intensief gebruik van accommodaties

De piekmomenten – wanneer iedereen wil sporten – zijn nu nog bepalend voor de vraag naar ruimte. Meer flexibiliteit bij spelers en trainers om te trainen buiten de reguliere uren zorgt voor een betere spreiding van de druk. Zo kan het organiseren van trainingen die niet sport-specifiek zijn op andere plekken dan de verenigingsaccommodatie, bijvoorbeeld in een gymlokaal of in de buitenruimte, de druk verlichten. Dat betekent wel dat de openbare ruimte daarop ingericht moet zijn. Door ook bij de verenigingsaccommodatie te sporten, blijft de binding met de vereniging voldoende.

Door gebruik te maken van multifunctionele velden en belijning, kunnen meerdere sporten op dezelfde ondergrond plaatsvinden. Een natuurgrasveld kan worden vervangen door een kunstgrasveld om meer capaciteit te creëren. Door buitensportplekken te overkappen kunnen ze ook bij regen of felle zon worden gebruikt.

“Ruimte is niet schaars, maar we moeten het anders gaan toebedelen om aan een gezonde samenleving te bouwen.”
(Francesco Veenstra, Rijksbouwmeester, 2024)

2 Functies stapelen en combineren

Veel sportfaciliteiten kenmerken zich door eenvoudige, enkellaagse voorzieningen. Zeker in dichtbevolkte gebieden kan dat slimmer door verschillende functies samen te voegen en letterlijk te stapelen. Denk aan een sportveld op een parkeergarage, en de kantine of het krachthok op de tweede verdieping van het clubhuis.

3 Sportaccommodaties dragen bij aan klimaatuitdagingen

Sportvoorzieningen en sportparken kunnen andere functies een plek bieden die een bijdrage kunnen leveren aan hun omgeving. Denk aan energieopwekking, hittestressbestrijding, waterslag en vergroten van de biodiversiteit.

4 Open sportparken

Het inrichten van sportparken als maatschappelijk beweegpark geeft ze een wijkfunctie, waar voor ieder wat wils te vinden is. De sportvelden zijn vrij te gebruiken wanneer er niet georganiseerd wordt gesport en er is ruimte om te spelen. Hiervoor moeten het beheer en gebruik van sportvelden wel anders georganiseerd worden en moet samengewerkt worden met onderwijs, zorg, welzijn en de ondernemende sport. Door verbindingen aan te gaan met buurtvoorzieningen zoals ouderenzorg, dagbesteding of kinderopvang, wordt de accommodatie een ontmoetingsplek voor de wijk of het dorp en kan deze een rol spelen in de sociale cohesie en leefbaarheid. Zo worden de accommodaties ook benut buiten de populaire tijdstippen.

Daarnaast zijn de parken goed verbonden met de wijk door wandel- en fietsroutes. Veelzijdiger inrichten betekent ook dat er ruimte ontstaat voor meer groen, biodiversiteit en klimaatadaptieve maatregelen, zoals wateropvang en schaduw om de sportparken beter bestendig te maken tegen wateroverlast en hittestress.

5 Van mijn huis naar 'ons huis'

Het runnen van een clubhuis samen met collega-verenigingen (al dan niet van dezelfde sport) of andere organisaties zoals een buurthuis wordt steeds normaler. Zo wordt ruimte bespaard en worden gezamenlijke ruimtes zoals een bar of fitnessgedeelte optimaal benut. Goede afspraken onderling zijn nodig, net als een goede begeleiding van de gemeente bij de planvorming en bij het beheer van de accommodatie.

SPORT IS EEN MAATSCHAPPELIJKE VOORZIENING

Investeren in een gezonde samenleving betaalt zich terug door lagere zorgkosten, een betrokken samenleving en minder eenzaamheid. We zijn verantwoordelijk voor ons eigen gedrag, maar we zijn daarbij afhankelijk van goede voorzieningen en mogelijkheden om de gezonde keuze te maken – dichtbij huis. Sportvoorzieningen, in welke vorm dan ook, hebben een maatschappelijk belang en moeten daarom worden gezien als maatschappelijke voorzieningen.

“Oranje mist jongens van de straat.”
(Marco van Basten)

“De groei zit op de kwaliteit, meer dan op kwantiteit. We willen graag goede paden en goede netwerken, maar ook goede verbindingen van stedelijke gebieden naar het buitengebied om fietsen aantrekkelijker te maken.”
(Troy Corsen, Nederlandse Toer Fiets Unie, 2024)

6 Investeren in buurtvoorzieningen

De vele Nederlandse naoorlogse wijken kennen een fijnmazige structuur met veel clubgebouwen, sporthallen en gymzalen. Veel van deze voorzieningen zijn sterk verouderd. Ze moeten worden verduurzaamd en/of zijn aan vernieuwing toe. Het gevaar dreigt dat ze verloren gaan of nauwelijks gebruikt worden door hun huidige slechte staat. Als wijken herontwikkeld worden, moet er aandacht blijven voor de kwaliteit van sportaccommodaties dicht bij huis. Deze plekken mogen niet door de slechte staat verloren gaan, want ze zijn essentieel om te voldoen aan genoeg bereikbare ruimte voor sport.

“Door beheer van gebieden rondom steden over te nemen kunnen we daar meer inzetten op recreatie en sport, waardoor kwetsbare natuur op andere plaatsen wordt ontlast.”
(Caroline Parsius, Staatsbosbeheer, 2024)

7 Groene routes van de stad tot in het buitengebied

In een beweegvriendelijke omgeving kan iedereen vanaf de voordeur wandelen of fietsen. Door in te zetten op recreatiegebieden vlak bij de stedelijke gebieden, met goede wandel- en fietsroutes die de stad dooraderen, worden natuurgebieden ontlast.

Buiten de stedelijke gebieden moet worden ingezet op het toegankelijk maken van agrarisch of ander landelijk gebied door een fijnmaziger netwerk van routes voor recreatief en sportief verkeer. Een fijnmaziger groenblauwe dooradering kan zorgen voor nieuwe routestructuren in het landelijke gebied. Hier kan een link worden gelegd met versterking van de biodiversiteit.

TOEKOMSTBESTENDIG SPORTEN

Een flexibele houding ten opzichte van sport, waarbij ruimte in de toekomst op een andere manier gebruikt kan worden, kan veranderingen in de sport opvangen.

8 Flexibele voorzieningen

Door trends en ontwikkelingen goed te monitoren, kan door middel van accommodatiebeleid tijdig ingespeeld worden op veranderende vereisten aan de accommodatie. Zo kan bijvoorbeeld tijdens de bouw rekening gehouden worden met groeiscenario's door restcapaciteit in te bouwen of door bij de fundering rekening te houden met een eventuele extra verdieping in de toekomst.

“Een groennorm helpt, maar de kwaliteit van het groen is belangrijker, zowel wat betreft de biodiversiteit als de recreatieve waarde.”
(Loek Hesemans, Staatsbosbeheer, 2024)

9 Inzicht door data

Data inzetten om drukte te monitoren kan ervoor zorgen dat bezoekers, recreanten en sporters beter gespreid raken over verschillende natuur- en recreatiegebieden. Een app die laat zien hoe druk het ergens is, kan ervoor zorgen dat recreanten en sporters voor een andere plek of tijd kiezen om te sporten. Daarnaast kan meer kennis van waar mensen sporten en wanneer ook bijdragen aan het beter laten aansluiten van sportlocaties op behoeften van sporters.

10 Sterke besturen

Verenigingen hebben een bijzondere en belangrijke taak binnen de gemeenschap. Aan het hoofd staan sterke besturen die in staat zijn de uitdagingen waar clubs voor staan, zoals verduurzaming, vrijwilligersbeleid, toepassing van wet- en regelgeving, het hoofd te bieden. Juist om winst te behalen in de ruimte is het van belang dat besturen de goede ondersteuning krijgen. In sommige gevallen is professionalisering van belang. De overheid kan daarbij helpen.

3. SPORT ALS GESPREKSPARTNER

Sport is een maatschappelijke voorziening. Sport brengt vitaliteit, identiteit en zorgt voor ontmoeting. Sport is in staat te verbinden en gebieden interessanter en aantrekkelijker te maken door in te zetten op de bruikbaarheid van de buitenruimte en toegankelijkheid en bereikbaarheid van voorzieningen. Er is winst te behalen op het gebied van sport, maar ook voor natuur, groen en het maatschappelijke domein. Daarmee is sport een belangrijk onderdeel van de ruimtelijke puzzel en moet sport betrokken worden bij ruimtelijke plannen op landelijk, provinciaal en op gemeentelijk niveau. De sportsector moet aan tafel komen als gelijkwaardige gesprekspartner. Alleen dan kan sport op een integrale manier meegenomen worden in gebiedsontwikkelingen en kunnen ambities om Nederland gezonder en vitaler te maken worden waargemaakt.

SPORTNORM

Op landelijk niveau is een helder kader nodig in de vorm van regelgeving voor een sterke positie van sport en bewegen in de ruimtelijke ontwikkeling. Het vastleggen van (referentie)normen of een verplichte effectenrapportage kan een bijdrage leveren aan het borgen van ruimte voor sport en bewegen. Door bijvoorbeeld inwoneraantallen te koppelen aan binnensportaccommodaties, openbare ruimte en ruimte voor buitensport kan worden gestuurd op het laten meegroeien van het aanbod met de verdichtende stad. Met vastgelegde normen zit de sportsector al vroeger in de gebiedsontwikkeling aan tafel en worden partijen gedwongen zich in te spannen om ruimte voor sport en beweging te realiseren. Maar kwantitatieve regelgeving alleen is niet genoeg. Het gaat ook om passende sportvoorzieningen op de juiste plek. Dat vergt een goed gesprek met belanghebbende partijen.

“Individuele keuzes van burgers en patiënten komen tot stand in een sociale en fysieke omgeving. De overheid heeft dus een belangrijke rol om deze leefomgeving zo in te richten dat meer gezondheid en welzijn het resultaat is.”
(Iris de Vries, voorzitter Vereniging Arts en Leefstijl en huisarts, 2024)